

Руска интервенција у Грузији довела је “у питање читаву премису” досадашњег западног ангажмана с Русијом, упозорио је прошле недеље амерички секретар за одбрану Роберт Гејтс. Он је такође је изјавио да би рат између Москве и Тбилисија могао да остави „дубоке последице како на развој наших билатералних односа по питању безбедности, тако и на однос са НАТО-ом“. Републикански председнички кандидат, Џон Мекејн, поновио је свој пређашњи позив да се преиспита савезнички однос са Русијом, као и учествовање Москве у раду Г8 и Светске трговинске организације. Збигњев Бржежински, саветник демократског председничког кандидата, Барака Обаме, у колумни у „Тајму“ предложио је „неопходан бојкот Русије на међународном нивоу“. Несумњиво је да се однос Русије и западне демократије генерално - а посебно са Сједињеним Државама - погоршао због овог сукоба. Штавише, постаје очигледно да клубови са Запада нису више једини велики играчи: Шангајска организација за сарадњу (СЦО), чији се годишњи самит у Таџикистану одржава следеће недеље, полако али сигурно се развија у пуноправну организацију за безбедност.

Шангајска организација за сарадњу основана је 2001, и у њеном саставу се налазе Кина, Русија, Казахстан, Киргистан, Таџикистан и Узбекистан. Монголија се придружила 2004. као посматрач, док су Индија, Иран и Пакистан тај статус добили 2005. године. Иран и Пакистан тренутно чекају одговор на свој захтев да постану пуноправне чланице, мада статус ове друге земље није до краја јасан због оставке председника Первеза Мушарафа. Као блок, Шангајска организација за сарадњу има изузетан потенцијал. Укупно становништво њених држава чланица броји отприлике једну четвртину укупног светског становништва. Шест земаља поседује 8 одсто познатих светских резерви нафте и 31 посто резерви природног гаса за који се зна (бројке ће скочити на 18 односно 37 одсто уколико Иран постане пуноправни члан). Кинеска армија је највећа на свету, а Руска активна војска је четврта по величини на свету, са комбинованим буџетом за одбрану за који се процењује да износи бар 10 посто од укупних војних трошкова на глобалном нивоу.

Упркос томе што старији званичници то повремено негирају, политичка и војна координација постаје заштитни знак ове организације. Мада је испрва основана са скромним циљем да изгради поверење међу земљама које се граниче, активности Шангајске организације за сарадњу значајно су се повећале 2004. године, са оснивањем сталног секретаријата у Пекингу и регионалног центра за антитероризам у Узбекистану, који представља везу између безбедносних служби у државама чланицама. Самит лидера држава који је прошлог августа одржан у Бишкоку, у Киргистану, подударио се са заједничким вежбама јединица из свих шест земаља чланица ове организације. Маневри су отпочели у Урумки, главном граду кинеске аутономне покрајине Хињианг, и завршили су се у Чељабинску, на Уралу у Русији. Октобра прошле године, Шангајска организација за сарадњу потписала је Меморандум о разумевању са Организацијом

споразума о колективној безбедности, руском водећом војном алијансом бивших совјетских република. Обе организације су се обавезале да ће успоставити блиску сарадњу, користећи интервентне јединице и друго војно наоружање ових потоњих и мандат ових претходних за успостављање регионалне координације.

Услов сине qua нон за било коју делотворну вишечлану институцију је да њени чланови постижу минималан консенсус у вези са основним принципима и да имају заједничке интересе. У најмању руку, структура власти унутар држава чланица Шангајске организације за сарадњу може се описати као ауторитарна. Државе потписнице су се приликом оснивања организације обавезале да ће се борити против „тероризма, сепаратизма и екстремизма“, што представља претњу међународном миру и безбедности као и „озбиљну претњу територијалном интегритету и безбедности“ држава чланица. Према томе, Шангајска организација за сарадњу сматра да је она алтернатива за оно што њене чланице описују као напоре - првенствено САД, чији је захтев да добије статус посматрача неславно одбијен 2005. - да се постигне глобална хегемонија. У коминикеу издатом након самита 2005. стоји да „разуман и праведан светски поредак мора да буде заснован на међусобном поверењу и неговању добросуседских односа, на грађењу искрених партнерских односа без претензија на монопол и доминацију у међународним односима“. Поред потврђивања да су „принципи и стандарди међународног права, а пре свега, Повеље УН неприкосновени“, Декларацијом из Астана додат је приговор да је „у области људских права неопходно безрезервно и непрекидно поштовати историјску традицију и национална осећања сваког човека, као и суверенитет и једнакост међу свим државама.“

Док би концентрисане мере против тероризма, сепаратизма и екстремизма – као и одбијање спољашњег „мешања“ – могле навести на помисао да је Шангајска организација за сарадњу конзервативан блок опредељен за статус quo, дотле недавна дешавања указују на много амбициознију агенду. Прошле године, на иницијативу тадашњег руског председника, Владимира Путина, група министара из земаља чланица састала се у Москви. Њихов циљ је био да образују тело унутар СЦО које ће бити задужено за јасно одређивање заједничке енергетске политике, са циљем да се избегне могући кинеско-руски „судар“ око ресурса у централној Азији и позиционирање блока за доминацију на светском тржишту. Кретања у правцу успостављања контроле над ценом и производњом енергената могла би доживети процват уколико се Иран прикључи Шангајској организацији за сарадњу, будући да је председник Махмуд Ахмадинежад са ентузијазмом заговарао пројекат „гас ОПЕЦ“.

Како се ситуација развија, СЦО, која је добила статус посматрача у УН и успоставила формалну везу са АСЕАН-ом, може да створи кредибилни захтев да буде легитимни такмац западној, водећој безбедносној иницијативи у Евроазији, као што је Партнерство за мир НАТО-а, затим у инструментима које је Русија до тог дана користила, укључујући Комонвелт независних држава и ЦТСО. Потписивање Споразума о дугорочном неговању добросуседских односа, пријатељства и сарадње између земаља чланица СЦО-а прошле

године, чини оквир за ближу сарадњу у разноврсним законским, правним и културним питањима, које је кинески министар иностраних послова, Јанг Ђиечи, недавно окарактерисао као сигнал „да су напори за остваривање добре сарадње у успону и да су достигли виши ниво“.

Русија је у понедељак повукла свој захтев за хитан састанак савета НАТО-Русија. У случају да ово консултативно тело опстане, актуелне кризе ће и даље постојати и могу се схватити заправо као средство алијансе за кажњавање Москве за оно што је генерални секретар НАТО-а, Јап де Хоп Схефер, означио као „претерану и несразмерану употребу силе од стране Русије“. За само седам година, СЦО је од славног граничног безбедносног оквира прерастао у регионалну антитерористичку заједницу и алтернативни међународни блок, са значајним безбедносним компонентама и великим економским и политичким потенцијалом. Мада јој још увек недостаје много елемената како би могла да буде прави ривал НАТО-у, Шангајска организација за сарадњу већ јесте фактор који ремети евроазијске геополитичке калкулације.

Ј. Питер Фам је директор “Нелсон института за међународне и јавне односе” на Универзитету Џејмс Медисон и старији сарадник у Фондацији за одбрану демократије. (19.08.2008 The National Interest)